

Otkrića homerskih gradova: Nestorov pjeskoviti Pil

Helena Tomas

Odsjek za arheologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Članak donosi prikaz palače Pil u Meseniji na Peloponezu kojom je, prema Homeru, vladao kralj Nestor. U članku je palača detaljno opisana, pogotovo njezina uloga u okviru mikenske civilizacije i procesa dešifriranja pisma linear B.

Ključne riječi: Pil, Homer, kralj Nestor, mikenska civilizacija, linear B.

*„Ona zatrudni tad i rodi Peliju sina,
I još Neleja rodi; obojica velikog Zeusa
Hrabre postanu sluge. U širokom potom Jaolku
Pelija življaše stočan, a Nelej u Pilu pješčanom.”
(Odiseja XI, 254–257)*

Kao što vidimo iz uvodnog citata, kod Homera je Pil (grč. Πύλος) opisan kao pjeskovit (grč. ἡμαθόεις). Taj pojam obuhvaća čitavo Nestorovo kraljevstvo, a ne samo palaču. Nestor je mudar, star i rječit, vladao je tri generacije. Pil je osnovao Nestorov brat Nelej koji je ovamo došao nakon što se posvađao s bratom Pelijom oko toga tko će vladati Jolkom u pokrajini Tesaliji. Pil se nalazi u pokrajini Meseniji, koja obiluje tumulima (tumul je oblik grobne građevine iz srednjeg brončanog doba), te kasnijim tipičnim mikenskim grobnicama tipa tolos (grč. θόλος). Smješten je u blizini zaljeva Navarino – mjesta velike pomorske bitke početkom 19. st. Ovo je jedan od najvećih prirodnih zaljeva na svijetu: dugačak je 4.800 m, a širok 3.600 m.

Od 1920. g. palaču u Pilu tražio je grčki arheolog Kourouniotis, ali na pogrešnom mjestu – prije se mislilo da je Nestorova palača bila bliže današnjem gradu Pilu, smještenom u južnome dijelu zaljeva Navarino, gdje ju je i Pauzanija pogrešno locirao (*Paus.* IV. 36) – kasnije je ona otkrivena 6 km sjevernije. Palaču u Pilu otkrio je 1939. g. američki arheolog Carl Blegen sa Sveučilišta u Cincinnatiju (Davis et al. 2008). On je 1932–1938. g. kopao u Troji, nakon što je Heinrich Schliemann prestao sa svojim istraživanjima tog lokaliteta. Nestorova palača smještena je na zaravnjenom brdašcu, veličine 170 x 90 m. Ona pripada okrilju mikenske civilizacije koja je trajala od oko 1600. do 1200. g. pr. Kr. (Schofield 2007). Nositelji te civilizacije etnički su bili Grci. Zapravo su to bili najraniji Grci koji su stigli na područje današnje Grčke (provizorno ih nazivamo Mikenjanima). Civilizaciji je ime dao H. Schliemann prema prvom

Slika 1: Plan jugozapadnoga dijela pokrajine Mesenije sa zaljevom Navarino, sjeveroistočno od kojeg je označen i položaj Nestorove palače (Davis et al. 2008: 5)

otkrivenom i najslavnijem mikenskom lokalitetu – Mikeni (za opis otkrića Mikene v. Tomas 2009). Mikenska civilizacija nije razvila neku jedinstvenu državnu cjelinu, već je bila rascjepkana u niz teritorijalnih jedinica od kojih je svakom dominirao dobro utvrđen grad (citadela) unutar koje bi se nalazila luksuzna palača iz koje je vladao mikenski kralj. Većina mikenskih citadela bila je smještena u Argolidi i Meseniji na Peloponezu, te na Atici i u Beotiji. Uz Mikenu drugi najvažniji mikenski centri bili su Tirint (v. opis u Tomas 2012), Atena, Teba i obližnji Orhomen s citadelom Gla (opisani su u Tomas 2011). Nakon što su oko 1450. g. pr. Kr. Mikenjani zauzeli otok Kretu i time priveli kraju prethodnu minojsku civilizaciju (Castleden 1990), najveća minojska palača Knos postaje središtem iz kojeg su Mikenjani upravljali otokom Kretom (otkriće Knosa opisano je u Tomas 2008). Čak je i sama Atena u prapovijesti bila mikenski centar.

Za razliku od nekih mikenskih dobro utvrđenih citadela poput Mikene, Tirinta i Mideje (sve u Argolidi, Mideja je nedaleko od Arga), Pil nije imao utvrde, ali palača u njemu predstavlja najbolje sačuvanu mikensku palaču. Ona je svoj najveći procvat doživjela u razdoblju od oko 1300. do 1200. g. pr. Kr. Uništena je i do temelja spaljena oko 1200. g. pr. Kr. kad su uništene i ostale mikenske palače, što predstavlja i kraj mikenske civilizacije (tko i zašto je razrušio mikenske palače, još nam je nepoznato). Pil je najbolje očuvana mikenska palača. On je po veličini i jačini zaostajao samo

za Mikenom. Homer kaže da je njegov kralj Nestor u Trojanski rat poslao čak 90 brodova.¹ Pil je dakle morao imati i dobru luku, možda upravo gore opisan zaljev Navarino. Kraljevstvo Pila bilo je razdijeljeno planinom Egalej na tzv. 'bližu' i 'dalju' provinciju.

Opis Nestorove palače

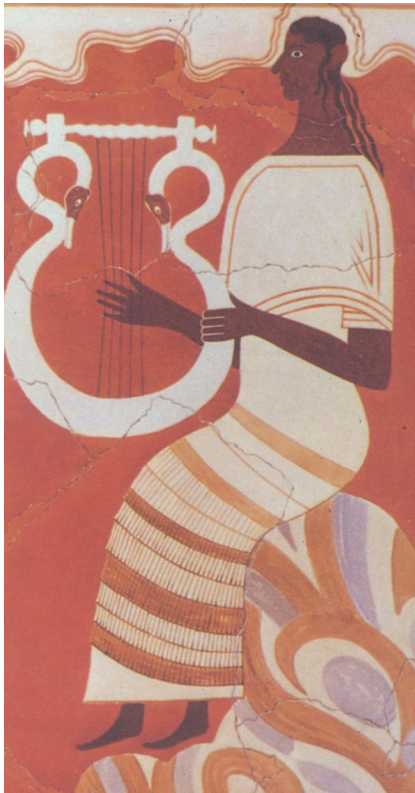
Slika 2: Višebojni tlocrt palače u Pilu (Blegen i Rawson 2001: 9)

Palača se sastoji od četiri glavna dijela: glavne zgrade, jugozapadne i sjeveroistočne zgrade i skladišta vina. Kao i drugdje, zgrade su bile od kamena u donjim dijelovima, a od čerpića i drveta u gornjim. Stupovi su bili drveni s kamenom bazom, unutrašnji zidovi bili su ožbukani, reprezentativnije prostorije imale su freske. Podovi su bili popločani, a oni u megaronu imali su ukras. Stubišta u glavnoj i jugozapadnoj zgradi ukazuju na postojanje gornjeg kata.

Glavna prostorija svake mikenske palače bio je megaron (prostorije 4–6 na sl. 2 označene plavom bojom) koji se sastojao od tri dijela: ulaznog portika s dva stupa (br. 4), vestibula (br. 5) i domosa (br. 6). Domos je na sredini imao ognjište okruženo

¹ Njima je vojvoda bio Gerenjanin konjanik Nestor, / Na put se poreda s njim devedeset prostranih lada. (Hom. *Il.* II, 601–602).

stupovima koji su pridržavali strop s otvorom na sredini za izlaz dima. Uz ognjište se nalazilo kraljevo prijestolje. Tako je domos zapravo imao i funkciju prijestolne dvorane. Dimenzije prijestolne dvorane su 13 x 11 m. Uz kraljevo se prijestolje mikenskih megarona mogla nalaziti i neka freska u svrhu naglašavanja njegove moći (u Pilu ta freska predstavlja lava i grifona). Domos u Pilu ima jednu jedinstvenu fresku. Ona prikazuje pjevača uz liru – barda (slika 3), koji je vjerojatno, poput samoga Homera, pjevao o slavnim događajima iz prošlosti. Ta nam freska sugerira da su bardi postojali već u vrijeme mikenske civilizacije. Dodatna potvrda tome je i sâm Homerov opis jednog takvog barda – Demodoka.²

Slika 3: Freska s prikazom barda (pjevača s lirom) iz megarona u Pilu (Blegen i Rawson 2001: 14, sl. 8)

Dimenzije glavne zgrade (na slici 2 to su prostorije 1–99) su 50 x 32 m. Ovo je bila rezidencijalna četvrt. U središnje dvorište (br. 3 na slici 2) dolazilo se kroz propilon (br. 1–2 na slici 2). U prostoriji broj 1 uza zid je bilo postolje za stražara. Drugi je ulaz bio kroz tzv. portal br. 41 na slici 2. Središnje ognjište je dosad najveće otkriveno u nekoj mikenskoj građevini. Promjer mu je 4 m, od poda je povišeno 20 cm. Bilo je od gline oslikane po rubu, oko njega se vide četiri kamene baze za stupove. Iznad je bio otvor za svjetlo i za dim. Uz ognjište je nađen jedan glineni tronožac, možda za žrtvovanje. Pod je bio podijeljen na ukrašene četverokute s linearnim motivima u crvenoj, plavoj, žutoj, crnoj i bijeloj boji. Jedan četverokut imao je motiv hobotnice. Postolje za prijestolje bilo je uz istočni zid dvorane. Samo prijestolje nije sačuvano, vjerojatno je bilo od drveta ukrašenog slonovačom ili nekim drugim plemenitijim materijalom. Do njega je bio kanal, vjerojatno za libacijska žrtvovanja (vidljiv je na slici 4) kakva se opisuju u antičkim epovima (temu je detaljno razradila Milićević 1987).

² Prilikom Odisejeva posjeta Alkinoju, kralju Feačana na otoku Sheriji, Alkinoj je Odiseju upriličio gozbu popraćenu pjevanjem barda Demodoka (Hom. *Od.* VIII, 62–82).

Slika 4: Baza za kraljevo prijestolje od kojeg vodi kanalić za libacijske žrtve (foto: H. Tomas)

Iza prijestolja je impozantna freska lava i grifona koji naglašavaju moć kralja. U istočnom kutu sobe nalazila se gore opisana freska svirača lire (slika 3).

U prostorijama br. 4 i 5 vide se postolja za stražare. Megaron je bio okružen hodnicima i skladištima uglavnom za ulje (sobe br. 23 i 24 na slici 2). Prostorije 18–22 bile su skladište kiliksa (grč. κύλιξ, pehar za vino). Oko 6.000 pehara bilo je poslano na policama u sobi br. 9. Pri uništenju palače police su izgorjele, a pehari su se srušili na tlo i razbili u stotine fragmenata. Tako velika količina pehara za vino, a i neki zapisi na glinenim pločicama pisma lineara B, govore nam da je kralj Pila volio upriličiti velike i luksuzne gozbe.

Od ostalih prostorija u glavnoj zgradi, samo za neke od njih je jasna funkcija: soba br. 10 bila je čekaonica s klupom, a soba br. 43 bila je kupaonica. Imala je ugrađenu kadu od terakote i dva vrča s vodom uzidana u klupu. U Meseniji je nađeno još pet kada od terakote, ali su sve bile prijenosne. Ova u Pilu bila je čak i oslikana u svom unutrašnjem dijelu.³ Nažalost, ovaj impozantan megaron dosta je stradao pri rušenju palače. Njegovi skromni ostaci danas su zaštićeni limenim krovom. Kraljičin megaron

³ Ritual kupanja počasnog gosta, možda u kadi poput ove, opisao je Homer, *Od.* III, 464–470: *Uto Telemaha opru ljepotica već Polikasta, / Koja najmlađa kći Nelídu Nestoru bješe; / I kad ga opere ona i namaže blistavim uljem, / Tada u košulju njega obúče i krasan ogrtač. / Iz banje iziđe on na bogove uzrastom nalik, / K Nestoru pođe te sjedne do njega, ljudma pastira. / Kad već ispekū meso i s rážnjěvā kada ga skínū, / Sjednu njim da se goste, a svē ih valjani momci / Posluže redom im vino u vrčeve točeći zlatne.*

(soba br. 46 na slici 2) bio je manjih razmjera od glavnoga megarona: 6,50 x 6,25 m, imao je manje glineno ognjište, ali i toalet u neposrednoj blizini (soba br. 53 na slici 2). Spavaće su sobe vjerojatno bile na gornjem katu. Sobe br. 7–8 pri ulazu u palaču nazvane su arhiv jer je u njima nađeno oko 1.000 glinenih pločica ispisanih pismom linear B (Palaima i Wright 1985). U sobi br. 8 klupe su na kojima su se vjerojatno sušile pločice – one su se, naime, ispisivale dok je glina bila još vlažna, a zatim su se arhivirale na drvene police. U sobi br. 7 bio je ogroman pitos (grč. πίθος), možda za vodu potrebnu za oblikovanje gline u pločice. Jugozapadna je zgrada (prostorije 63–80) vjerojatno najstariji dio palače, a ponekad se naziva i Nelejevom palačom (prema Nestorovom bratu Neleju). Tu je vjerojatno bila starija prijestolna dvorana, jer se vide se tragovi ognjišta u sredini. Pred ulazom je bilo postolje, možda za stražara. To su bile raskošne prostorije, koliko se može suditi po luksuznim freskama. Jedna od njih prikazuje mikenske ratnike u borbi s tamnoputim protivnicima. Sjeveroistočna je zgrada (prostorije 94–99) vjerojatno bila radionički centar, a prostorija br. 93 bila je svetište palače. Prostorija br. 94 bila je skladište, a uz nju je bila i radionica. U radionici je nađeno 56 linear B pločica na kojima se spominju popravci na kožnim i metalnim proizvodima, opskrba broncom i kožom, te rezervni dijelovi za kočije. Prostorija br. 100 nazvana je oružarnica, a nalik je onoj u Kadmejonu u Tebi. U njoj su nađene stotine brončanih strelica. Skladište vina (prostorije 104–105) zapravo je bilo kraljevski vinski podrum. Soba br. 104 bila je predsoblje ili ured, a prostorija br. 105 bila je glavna soba s 35 poredanih pitosa za vino.² Uz njih je nađeno šezdesetak glinenih pečaćenih dokumenata s urezanim ideogramima za vino. Uza samu palaču otkrivene su dvije tolos-grobnice (tolos je mikenski monumentalni tip grobnice koji je služio za pokapanje kralja; najveći i najslavniji mikenski tolos je Atrejeva riznica kraj Mikene).³ Oko Pila otkriveno je još desetak drugih tolosa (npr. tolos Voidokilia na brdašcu uz zaljev Navarino bio je sagrađen na ostacima tumula iz srednjeg brončanog doba).

Važnost Nestorove palače u Pilu

Arheološka istraživanja u Pilu potvrdila su antičke navode o moći toga kraljevstva. To je najbolje očuvana palača mikenske civilizacije. Blizina zaljeva Navarino koji je mogao poslužiti kao dobra luka ide u prilog Homerovom navodu da je Nestor u Trojanski rat mogao odaslati čak 90 brodova (v. bilješku 1). Pil nam je sačuvao i

⁴ Homer spominje moguće sličan vinski podrum koji se otključavao samo za gozbe (*Od.* III, 386–392: *One povede tada Geránjanin konjanik Nestor, / Sinove, zetove svoje povēdē u dvorove krasne. / A kad u preslavne oni u dvore vladareve dođu, / Na naslonjače tada i stolice sjednu po redu, / Pitkog i slatkoga tad u krčagu im pom'ješa starac / Vina, a otvori ga ključarica poklopac skinuv, / Pošto je ležalo ljeta jedanaest ...*).

⁵ Na nizu linear B pločica javlja se riječ *wa-na-ka*, ekvivalent klasičnog grčkog oblika riječi *ávaξ* = kralj (Petraakis 2016). Nažalost, linear B pločice ne spominju niti jednoga kralja poimence, pa se za imena pojedinih mikenskih kraljeva oslanjamo na Homera i druge književne izvore te na mitološke priče. Iz linear B natpisa saznajemo da su u mikenskoj društvenoj hijerarhiji politika i religija bile usko povezane, pa ponekad osobe pri vrhu te ljestvice obavljaju obje te dužnosti: *wanax* – kralj, bio je možda i vrhovni svećenik.

arhiv s najvećim brojem glinenih pločica ispisanih mikenskim pismom linear B. To je bilo prvo grčko pismo koje je 1952. g. dešifrirao Britanac Michael Ventris (Ventris i Chadwick 1956). Bilo je silabičke prirode (jedan znak predstavljao je jedan slog). Linear B nestao je s propašću mikenske civilizacije oko 1200. g. pr. Kr. i narednih 500 godina, dakle do kraja 8. st. pr. Kr. kad je uveden grčki alfabet, Grci nisu imali pismo.

Linear B natpisi uglavnom su bili na glinenim pločicama u koje se nekim oštrim predmetom (*stylus*) tekst upisivao dok je glina još bila vlažna. Kasnije se te pločice namjerno nisu peklo (poput recimo hetitskih), već su se samo sušile na suncu i čvale oko godinu dana. Nakon toga one su se uz pomoć vode mogle preoblikovati u nove pločice. Katastrofalni požari koji su uništili mikenske palače i time priveli kraju mikensku civilizaciju imali su i jednu dobru posljedicu: ispekli su linear B pločice. Da nije bilo tih požara, glina pločica bi se tijekom stoljeća razgradila i nikad ne bismo doznali da su Grci (a Mikenjani su, podsjetimo, bili rani Grci) bili pismeni već oko 1500 g. pr. Kr., dakle davno prije nego što je uveden grčki alfabet. Linear B pločice sadržavale su isključivo administrativne tekstove: npr. popis robe koja je bila donesena u palaču ili je iz nje odaslana (za trgovinu, nadnice radnicima ili žrtve bogovima). Tako se vokabular zapisan linearom B uglavnom sastoji od toponima, antroponima, etnika ili teonima, te nekih transakcijskih fraza. Zasad nisu nađeni nikakvi linear B tekstovi književne prirode, zakoni ili pisma. Sveukupno je dosad otkriveno oko 5.000 pločica lineara B, no jedini pravi arhiv otkriven je u Pilu, u sobama 7 i 8, na samome ulazu u palaču. Ondje je pronađeno oko 1.000 pločica. U tim dvjema prostorijama bile su drvene police na kojima su bile poslagane/arhivirane linear B pločice. U požaru koji je uništio palaču police su izgorjele, a pločice su se rasule po podu prostorije raspavši se pri padu u brojne fragmente (Palaima i Wright 1985: 260–261).

Svoja istraživanja u Pilu Carl Blegen započeo je 1939. g. Znao je da Michael Ventris uz pomoć Johna Chadwicka, profesora grčke historijske gramatike na Sveučilištu u Cambridgeu, pokušava dešifrirati linear B. Već je te 1939. godine Blegen otkrio prve linear B pločice u Pilu (Bennett 1955, Blegen i Rawson 1966). Kako je bio upoznat s Ventrisovim i Chadwickovim radom na linearu B, 1953. godine njihovu je metodologiju primijenio na pločicama iz Pila. Na jednoj od njih (PY Ta 641) primijetio je triput urezan ideogram za veliku posudu/kotao na tri noge, a nakon njih slijedile su riječi koje su se mogle iščitati kao *t-ri-po*, *ti-ri-po de* (slika 7).

Sâm Blegen ostao je zatečen ovim otkrićem, jer su te riječi bile itekako nalik grčkoj riječi *τρίπους* = *tronožac*. Podudarnost je bila preočita da bi se radilo o pukoj slučajnosti. Blegen je pločicu nacrtao i poštom je poslao Chadwicku i Ventrisu. Ova je pločica potvrdila da su fonetske vrijednosti koje su Ventris i Chadwick pripisali relevantnim silabogramima bile ispravne te da je jezik linear B pisma grčki. To je uistinu bilo spektakularno otkriće, možda i ono najvažnije što nam je Nestorova palača u Pilu iznjedrila. Isprva većina učenjaka nije vjerovala Ventrisu da je pismo linear B zapisivalo grčki jezik. Naime, smatrali su ga laikom, jer Ventris po struci

Slika 5: Arhiv linear B pločica u Pilu koje su se razbile i rasule po podu nakon što je izgorjela polica na kojoj su bile poslagane (Davis et al. 2008: 43, sl. 28)

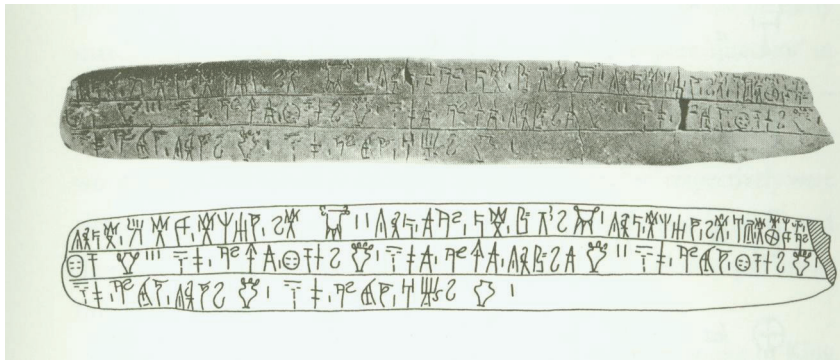

nije bio ni arheolog, ni filolog, ni lingvist, već arhitekt, ali za razliku od ostalih nabrojanih stručnjaka, Ventris je imao sljedeće prednosti: 1. bio je talentiran za učenje jezika, pa je tako sâm naučio nekoliko jezika, uključujući starogrčki; 2. imao je fotografsko pamćenje, pa je tako zapamtio tekstove većine linear B pločica i lako ih je vrtio u glavi kombinirajući i testirajući moguće fonetske vrijednosti linear B silabograma; 3. Ventris je također imao prirodan dar za dekodiranje. Naime, tijekom Drugog svjetskog rata radio je za Royal Air Forces (RAF) upravo na dekodiranju putanja letova neprijateljskih ratnih zrakoplova (Robinson 2012). Nakon objave monografije u kojoj je dešifriranje lineara B detaljno razrađeno (Ventris i

Slika 6: Razbijena linear B pločica arhiva u Pilu čija se dva fragmenta uspjelo spojiti u izvorni oblik (Blegen i Rawson 2011: 10, sl. 4)

Chadwick 1956) sumnje u Ventrisove teorije utihnule su i danas se više ne sumnja da je linear B bilo prvo pismo korišteno za zapisivanje grčkoga jezika. I upravo je gore spomenuta linear B pločica iz Pila (PY Ta 641) bila presudan dokaz u tome. Tako nam je Nestorova palača u Pilu dragocjena ne samo kao najbolji primjer luksuzne arhitekture mikenske civilizacije, nego i kao lokalitet čijim se nalazima dokazalo da su prapovijesni stanovnici Grčke bili pismeni, te da su nositelji velebne mikenske civilizacije, uključujući kralja Nestora i ostale stanovnike Pila, etnički bili Grci. Linear B pri pisanju grčkoga nije imao različite znakove za likvide *l* i *r*. Tako je toponim *Pylos* u svom linear B obliku zapisan kao *pu-ro*. Za kraj navodimo ukratko grupu linear B pločica iz Pila koje opisuju vojne pripreme za obranu Pila (Palmer 1956),⁴ tzv. *o-ka* pločice.

Slika 7: Linear B pločica PY Ta 641 sa zapisima tronožaca
(Lolos 1998: 39, sl. 18)

Veslači i vojne trupe u Pilu

Pločice vojne prirode u Pilu mogu se podijeliti u dvije grupe: pomorske i kopnene.

1. Pomorske pločice su: PY An 12, PY An 19/610 i PY An 724.

One započinju riječju „veslači” (*e-re-ta* = *hequetas*) u prvome redu natpisa. Prva pločica je popis veslača koje razni gradovi trebaju odaslati u pohod u Pleuron. Druga je pločica vjerojatno slična sadržaja, ali joj nažalost nedostaje početak. Ova ima mnogo veće brojeve: sveukupno su zapisana 443 čovjeka, a kako je dio pločice oštećen, možda ih je bilo i više. Ovako velik broj jasno pokazuje da posada brodova nisu trgovci, već se vjerojatno radi o vojnoj ekspediciji. Moguće je da je 30 ljudi spomenutih na pločici PY An 12 bila posada jednoga broda, premda podaci iz Homera sugeriraju da se posada broda mikenskoga doba sastojala od 50 veslača. Ako su tu ipak nabrojane posade broda, pa je ona od 30 ljudi posada nekog manjeg broda, druga bi pločica

⁴ Same pločice mogu se vidjeti na on-line portalu: Georganas, I. (2000): The Palace of Nestor at Pylos, *Mediterranean Archaeology Resources* (http://www.geocities.com/i_georganas/PYLOS.html).

onda nabrojala posade barem 9 brodova. Znajući da je kralj Nestor u Troju poslao 90 brodova (što znamo iz „Kataloga brodova” u *Ilijadi*, v. bilješku 1), podaci s ovih pločica iz Pila onda ne bi odražavali neku veliku ekspediciju.

Treća je pločica najenigmatičnija jer na početku spominje ‘veslače koji nedostaju’ ili ‘koji su odsutni’, ali ne znamo točno o čemu se radi.

2. Kopnene pločice, a koje popularno nazivamo pločicama *o-ka* su: PY An 657, 654, 519, 656, 661. Ovo su pločice koje zapisuju raspodjelu vojnih postrojbi duž obale kraljevstva Pila u svrhu zaštite obale od neke opasnosti (ne navodi se koja je opasnost u pitanju). Iz njih saznajemo da je obala kraljevine Pila bila razdijeljena u 10 sektora. Za svaki od tih sektora navedeno je ime vojnog zapovjednika, a nakon toga slijedi niz drugih imena (možda podčasnika), koja su popraćena toponimom rodnoga mjesta. Ukupan broj muškaraca zapisanih na ovim pločicama je 800. Iz konteksta zapisa očito je da Pil očekuje napad s mora. Nažalost, nije nam zapisano tko je bio očekivani napadač. Imamo i spomen o mobilizaciji oko 600 veslača, dakle Pil se sprema braniti i brodovljem (Chadwick 2001: 42). Palmer je (1956) ove pločice interpretirao kao popis trupa postavljenih duž obale kraljevstva Pila da je štite od neke opasnosti ili invazije. Kako je Pil ubrzo nakon što su ove pločice napisane bio uništen, očito su mjere vojne pripreme, zapisane na pločicama, bile bezuspješne. Na jednom se mjestu spominje toponim *u-ru-pi-ja*, koji je moguće Olimpija, ali kraljevstvo Pila teško da se protezalo tako daleko na sjever. Spominju se još neka mjesta koja su bila izvan domene teritorija Pila, pa neki interpretiraju da je Pil bio angažiran za obranu cijele zapadne obale Peloponeza. Većina upravo opisanih pločica počinje muškim imenom u genitivu nakon kojeg slijedi riječ *o-ka* – ona je interpretirana kao *orkha* – *arhe* – dakle ‘zapovjednik’ – *orhamos*. Nakon toga slijede imena u nominativu s brojem ljudi; možda su ovo imena nižeg ranga časnika, a neke od ovih riječi mogu biti i toponimi za mjesta otkud veslači/vojnici dolaze.

Rečeno je ranije da je kraljevstvo Pila planinom Egalej geografski bilo podijeljeno u dvije provincije. Bliža je provincija opisana kao *de-we-ro-a-ko-ra-i-ja* (ova strana Egaleja), a daljnja je provincija opisana kao *a-pe-ra-ko-ra-i-ja* (iza Egaleja) (Chadwick 1994: 42–43, Bennet 2001). Spomeni tih provincija nalaze se na linear B pločicama PY Jn 829, 319, Wa 948, Wa 114 i Pa 398. Sveukupno su te provincije bile podijeljene na 16 okruga – svi su nabrojani na linear B pločici PY Jn 829 (Chadwick 2001: 3–36). Ako je Pil uistinu trebao braniti cijelu zapadnu obalu Peloponeza, opisane pločice pokazuju koliko je on i vojno bio moćan. Ne znamo kakva mu je opasnost prijetila, ali uništen je ubrzo nakon što su te pločice napisane. U isto vrijeme kad je razoren Pil, razoreni su i ostali vodeći centri mikenske civilizacije na Peloponezu. Tako nam opisane pločice ukazuju na invaziju koja će dokrajčiti ne samo Pil, već i čitavu mikensku civilizaciju.

Nakon propasti palače u Pilu lokalitet je napušten i kasnije se naselje smješta južno, na mjesto Korifasij. Tijekom Peloponeskih ratova 425. godine pr. Kr. tu se odigrala velika bitka kod otoka Sfakterije koji sa zapadne strane omeđuje zaljev Navarino.

Godine 1827. odigrala se još jedna velika bitka kod Navarina, kao jedna od posljednjih etapa grčkog rata za neovisnost od Turaka. Britanske, francuske i ruske snage ondje su se sukobile s tursko-egipatskim trupama.

Od novijih otkrića u Pilu treba svakako spomenuti grob otkriven 2015. g. na samome rubu palače. Bio je veoma bogat priložima zlatnog nakita i oružja te pečata. Jedan pečat imao je ugraviran prikaz grifona, pa je stoga grobnica dobila naziv *Griffin Warrior tomb*. Nalazi nisu još sustavno objavljeni, ali preliminarna izvješća i fotografije nalaza mogu se vidjeti na web-stranicama Sveučilišta u Cincinnatiju na kojem predaju arheolozi koji su grob otkrili i otkopali.⁵

Literatura

- Bennett, E. L. 1955. *The Pylos Tablets. Texts of Inscriptions Found 1939–1954*. Princeton: Princeton University Press.
- Bennet, J. 2001. Agency and Bureaucracy: Thoughts on the Nature and Extent of Administration in Bronze Age Pylos. *Economy and Politics in the Mycenaean Palace States, Proceedings of a Conference held on 1–3 July 1999 in the Faculty of Classics*. S. Voutsaki i J. Killen, ur. Cambridge, Cambridge Philological Society (Supplement no. 27): 25–37.
- Blegen, W. C. i Rawson, M. 1966. *The Palace of Nestor at Pylos in Western Messenia, vol. I*. Cincinnati – Princeton: University of Cincinnati – Princeton University Press.
- Castleden, R. 1990. *Minoans. Life in Bronze Age Crete*. London: Routledge.
- Chadwick, J. 1994. *The Mycenaean world*. London: Cambridge University Press.
- Chadwick, J. 2001. *Reading the Past Linear Band Related Scripts*. London: The British Museum.
- Davis, J. L., Bennet, J. i Alcock, Susan E. (ur.). 2008. *Sandy Pylos. An Archaeological History from Nestor to Navarino*. Princeton, NJ: American School of Classical Studies at Athens.
- Georganas, I. 2000. The Palace of Nestor at Pylos. *Mediterranean Archaeology Resources* <http://www.geocities.com/i_georganas/PYLOS.html>
- Lolos, Y. 1998. *The Capital of Nestor and its Environs. Sandy Pylos. Palace of Nestor and Museum of Chora*. Atena: Oionos.
- Milićević, M. 1987. Tum Stygio regi nocturnas inchoat aras (Verg. *Aen.* 6. 252), *Opuscula Archaeologica* 11–12: 92–130.
- Palaima, T. G. i Wright, J. C. 1985. Ins and Outs of the Archives Rooms at Pylos: Form and Function in a Mycenaean Palace. *American Journal of Archaeology* 89: 251–262.
- Palmer, L. 1956. Military Arrangements for the Defence of Pylos. *Minos* 4: 120–145.
- Petrakis, V. 2016. Writing the wanax: Spelling peculiarities of Linear B wa-na-ka and their possible implication. *Minos* 39: 61–158.
- Robinson, A. 2012. *The Man Who Deciphered Linear B: The Story of Michael Ventris*. London: Thames and Hudson.

⁵ <http://www.griffinwarrior.org/>

- Schofield, L. 2007. *The Mycenaean*. Los Angeles: J. Paul Getty Museum.
- Tomas, H. 2008. Otkriće Knosa: 'Knossos je velik grad, u njemu je kraljevao Minos'. *Latina&Graeca. Nova serija* 13: 33–49.
- Tomas, H. 2009. Otkriće Mikene, *Latina&Graeca. Nova serija* 15: 23–44.
- Tomas, H. 2010. Otkriće Tirinta, *Latina&Graeca. Nova serija* 17: 41–69.
- Tomas, H. 2011. Otkriće Orhomena i obližnje citadele Gla. *Latina&Graeca. Nova serija* 19: 47–67.
- Tomas, H. 2012. Otkriće Tebe, mikenske Kadmeje. *Latina&Graeca. Nova serija* 21: 31–57.
- Ventris, M. i Chadwick, J. 1956. *Documents in Mycenaean Greek. Three Hundred Selected Tablets from Knossos, Pylos and Mycenae with Commentary and Vocabulary*. Cambridge: Cambridge University Press.

Discovery of Homeric cities: Nestor's sandy Pylos

Summary

This article describes the palace of Pylos in the southern Peloponnese, developed within the Mycenaean civilisation of the Late Bronze Age. According to Homer, the palace was ruled by king Nestor. It is the best preserved Mycenaean palace, discovered in 1939 by an American archaeologist Carl Blegen. One of the most significant features of this edifice is the Archives Complex which consisted of about 1000 clay tablets inscribed in Linear B script.

Keywords: Pylos, Homer, king Nestor, Mycenaean civilisation, linear B.